

BƯỚC ĐẦU TÌM HIỂU VỀ HIỆU QUẢ BÁO CHÍ

DƯƠNG XUÂN SƠN

Khoa Báo chí, ĐHTH Hà Nội

Hiệu quả (từ tiếng La tinh "effectus"), có ý nghĩa là kết quả, tác dụng của việc làm mang lại theo mục đích đã định.

Hiệu quả là mục tiêu mà con người phải tính đến trong hoạt động của mình. Đặc trưng chủ yếu để phân biệt lao động của con người với hoạt động sinh tồn của các loài sinh vật khác là con người luôn tính đến mục đích hoạt động của mình. Do hoạt động có mục đích nên con người luôn tính đến hiệu quả của công việc mình làm. Hoạt động báo chí là hình thức hoạt động thông tin chính trị - xã hội. Vì thế, yêu cầu về tính hiệu quả lại càng phải đặt lên hàng đầu.

Dù bất cứ chế độ nào thì báo chí vẫn là công cụ của một giai cấp, trong cuộc đấu tranh để xác lập hình thái kinh tế - xã hội, bao gồm cơ sở kinh tế và kiến trúc thượng tầng, phù hợp với lợi ích cơ bản, lâu dài của nó.

Hiệu theo nghĩa hẹp, hoạt động báo chí nhằm mục tiêu góp phần làm cho hệ tư tưởng của giai cấp đang đóng vai trò quyết định chiều hướng phát triển của lịch sử, trở thành hệ tư tưởng chủ đạo trong xã hội.

Trong thời đại khoa học và công nghệ phát triển, khi trình độ dân trí đã cao, tính tự giác của quần chúng có tác dụng như một động lực phát triển xã hội, báo chí với tư cách là vũ khí sắc bén, càng có trách nhiệm nặng nề đối với sự nghiệp xây dựng nền kinh tế, xã hội theo cơ chế quản lý mới.

Vì thế, khi xét đến hiệu quả báo chí phải xuất phát từ sự tồn tại của chính bản thân báo chí. Phải phân biệt hiệu quả của báo chí khác với hiệu quả của lao động sản xuất. Nếu hiệu quả lao động sản xuất là có thể lượng hóa được bằng cách cân đong, đo đếm qua số lượng và chất lượng sản phẩm, qua sự hao phí lao động, hoặc qua khả năng sử dụng của sản phẩm thì hiệu quả báo chí ít biểu hiện cụ thể, khó đo lường và không phải khi nào cũng là trực tiếp. Thông thường hiệu quả báo chí phải đi theo đường vòng, phản ánh qua nhiều bậc trung gian, đa dạng (tức là cùng quy về một mục đích cơ bản). Mục đích cao nhất của báo chí là cung cấp những thông tin mới nhất về các hoạt động đời sống xã hội, kinh tế, văn hóa, khoa học và công nghệ... trong nước cũng như quốc tế, có tác dụng thuyết phục đối với quần chúng trên nhiều mặt. Nếu nhìn tổng quát thì sau một quá trình nhất định, hiệu quả hoạt động báo chí thế nào cũng sẽ được biểu hiện cụ thể, qua sự tác động vào nhận thức và ứng xử của con người, vào tâm lý xã hội, đưa đến hành động thực tiễn có tác dụng cổ vũ phong trào quần chúng. Trên cơ sở đó, hoạt động của quần chúng ở các lĩnh vực kinh tế, chính trị, xã hội có thể được chuyển đổi nhờ sự nhận thức cái mới và nhờ đó đạt được hiệu quả lao động sản xuất cao hơn. Như vậy có thể nói, để đạt được hiệu quả, báo chí phải vận dụng các quy luật, nguyên tắc, phương thức hoạt động, đảm bảo cho báo chí thực hiện tốt chức năng, nhiệm vụ của mình và đạt mục đích đã định.

Nói đến hiệu quả báo chí là nói đến mục đích mà thông tin báo chí mang đến công chúng

(độc giả, khán giả, thính giả). Vì thế, bất kỳ một tác phẩm báo chí ở thể loại nào muốn đạt hiệu quả trước hết phải là một tác phẩm hay về nội dung và hấp dẫn về hình thức.

Trước hết, về nội dung tác phẩm báo chí phải phong phú, mang lại cho công chúng một lượng thông tin mới, phản ánh đúng thực tiễn, thể hiện rõ những quan điểm đúng, đáp ứng yêu cầu từng lúc của công tác tư tưởng của Đảng.

Nội dung tác phẩm báo chí phải đạt các yêu cầu:

- Góp phần chỉ đạo công tác tư tưởng và các lĩnh vực khác của Đảng, Nhà nước. Nội dung thông tin phải theo hai chiều từ trên xuống và từ dưới lên.

- Đáp ứng nhu cầu thông tin của quần chúng.

- Bồi dưỡng và nâng cao kiến thức mọi mặt cho nhân dân.

Về mặt hình thức: Báo chí phải hấp dẫn, thỏa mãn nhu cầu mỹ cảm, tác động sâu sắc đến tình cảm và suy nghĩ của đối tượng. Tác phẩm báo chí phải được trình bày với sức thuyết phục, không chỉ làm cho quần chúng thích thú mà còn khơi gợi được sự suy nghĩ theo hướng đúng và thúc đẩy hành động tích cực của họ. Báo chí đồng thời vừa tác động vào tình cảm, lý trí của đối tượng, vừa phải có tác động ngay trước mắt, vừa phải để lại ấn tượng lâu dài. Về hình thức báo chí phải đáp ứng các yêu cầu:

- Khuôn khổ của tờ báo, tạp chí (đối với báo in) thời lượng phát (đối với phát thanh, truyền hình): Báo, tạp chí có khuôn khổ thế nào, số trang bao nhiêu là tùy ở điều kiện phát hành ấn loát và thị hiếu bạn đọc. Nhưng mỗi tờ báo, tạp chí hay mỗi chương trình phát thanh, truyền hình cần tạo cho mình một bản sắc riêng.

- Trình bày là một phần quan trọng trong các điều kiện tạo ra bản sắc và tính hấp dẫn của tờ báo. (Đối với phát thanh, truyền hình phải chú ý đến âm thanh, ánh sáng, màu sắc, giọng đọc). Trình bày phải theo nội dung, phù hợp với nội dung.

- Sử dụng tranh, ảnh minh họa, màu sắc thích hợp. (Đối với phát thanh, truyền hình thì đó là hình thức phối cảnh, chấp nối phim, băng, lồng tiếng, nhạc).

- Sử dụng nhiều chuyên mục, thể loại báo chí khác nhau, các chuyên mục phải được duy trì đều đặn, nội dung phong phú, thiết thực.

Cách viết tiêu phẩm phải được đảm bảo nhất quán.

- Kỹ thuật in ấn phát hành: Trang thiết bị phải hiện đại, đồng bộ.

Tuy nhiên mỗi cơ quan báo chí có đối tượng phục vụ riêng. Vì thế hiệu quả của chúng cũng có khác nhau về tính chất và mức độ. Nhưng xét một cách tổng quát thì yêu cầu về hiệu quả báo chí vô sản phải đạt được các mặt sau:

- Phải cung cấp cho quần chúng những thông tin cần thiết, bổ ích và có chọn lọc cả số lượng và chất lượng, từ đó hướng dẫn và định hướng dư luận, thúc đẩy hành động cách mạng của quần chúng.

- Phải góp phần nâng cao năng lực hoạt động thực tiễn của mỗi đối tượng, nhằm thực hiện tốt các nhiệm vụ cách mạng trong từng thời kỳ xây dựng và phát triển kinh tế, xã hội của đất nước.

- Phải giáo dục ý thức xã hội và quan điểm cách mạng theo tinh thần đổi mới, nâng cao cảnh giác bảo vệ Tổ quốc, hình thành tâm lý xã hội phù hợp với đặc điểm của thời đại, xây dựng nền

văn hóa mới và con người Việt Nam mới.

- Phải làm cho nhân dân thế giới hiểu biết và yêu mến đất nước Việt Nam, con người Việt Nam, đồng tình với đường lối, chính sách phát triển kinh tế xã hội của nước ta, qua đó ủng hộ sự nghiệp cách mạng của nhân dân ta.

- Phải góp phần thúc đẩy tiến trình cách mạng thế giới, theo xu thế độc lập dân tộc, dân chủ hòa bình, ổn định, hợp tác cùng có lợi và tiến bộ xã hội.

Muốn hoạt động báo chí có hiệu quả, ngoài những điều đã phân tích trên còn đòi hỏi phải có những yếu tố khác: con người, đối tượng và phương tiện thích hợp.

Về yếu tố con người (đội ngũ những người làm báo - bao gồm: phóng viên, cán bộ biên tập, cán bộ lãnh đạo, quản lý, nhân viên kỹ thuật...) phải có phẩm chất chính trị tốt, được đào tạo chính quy, có trình độ lý luận, nghiệp vụ chuyên môn, có kiến thức văn hóa, có kỹ năng, kỹ xảo, có năng khiếu, có lòng yêu nghề, nhiệt tình và năng động, trung thành với lợi ích của dân tộc.... Muốn vậy phải xây dựng một tổ chức và cơ chế chỉ đạo thoát khỏi ảnh hưởng của lối quản lý hành chính, quan liêu nhằm khuyến khích những tài năng sáng tạo báo chí.

Yếu tố về phương tiện cơ sở vật chất kỹ thuật: Muốn đảm bảo sáng tạo tác phẩm báo chí tốt cần phải đảm bảo những phương tiện cơ sở vật chất kỹ thuật cần thiết như máy ảnh, camera, trang thiết bị in ấn, điều kiện làm việc... phải đạt yêu cầu và mức độ nhất định để phục vụ việc sáng tạo nội dung tốt.

Trên thực tế, nội dung tốt không tách rời kỹ thuật biểu hiện trên các phương tiện truyền dẫn thông tin. Kỹ thuật biểu hiện tốt sẽ giúp cho nội dung bộc lộ hết thế mạnh của nó. Ngược lại, kỹ thuật tồi sẽ làm hại đến nội dung, thậm chí gây tác dụng tiêu cực.

Xem xét hiệu quả của báo chí, ngoài những yêu cầu nói trên còn phải chú ý đến bối cảnh xã hội trong nước và quan hệ quốc tế.

Vì bối cảnh xã hội biến đổi sẽ kéo theo sự biến đổi về tâm lý, nhận thức và hiểu biết của quần chúng về các lĩnh vực. Nếu bối cảnh xã hội thay đổi sẽ hình thành những quan hệ mới trong xã hội, tạo ra những bước chuyển đổi từ lượng đến chất theo một trật tự lôgic khoa học. Trong đó công chúng mới của báo chí cũng phát triển theo một định hướng rõ rệt.

Ngày nay sinh hoạt văn hóa tinh thần của nhân dân ngày một phong phú. Tâm lý xã hội đang có sự thay đổi theo chiều hướng ngày một phù hợp với quan hệ sản xuất theo một cơ chế chuyển đổi sang cơ chế thị trường. Báo chí ngày càng có thêm công chúng mới.

Trên thế giới đang trải qua sự phát triển như vũ bão của khoa học và công nghệ, trình độ làm báo của các nước phát triển đã đạt đến mức độ cao, nghiệp vụ báo chí của các nước đó rất tinh xảo, chưa kể đến những phương tiện kỹ thuật hiện đại. Người viết bài bình luận quan trọng bao giờ cũng là những chuyên gia giỏi. Trước tình hình đó một yêu cầu đặt ra đối với báo chí nước ta là phải hướng vào phục vụ cách mạng khoa học và công nghệ, đồng thời lại phải quan tâm đào tạo đội ngũ cán bộ làm báo, trang bị mới các phương tiện kỹ thuật cho hoạt động báo chí.

Trong thời đại ngày nay sự giao lưu giữa các dân tộc ngày càng mở rộng và càng đi vào chiều sâu. Các nền văn hóa xen kẽ lẫn nhau, ảnh hưởng lẫn nhau. Trong bối cảnh tình hình thế giới đang có những biến đổi phức tạp, tác động trực tiếp đến nhiều dân tộc trên thế giới. Báo chí chúng ta trước hết phải biết thuyết phục quần chúng, đồng thời còn phải đối phó với các âm mưu thủ đoạn của các thế lực thù địch chống phá cách mạng. Trong bối cảnh trong nước và quốc tế như vậy, nếu báo chí nước ta không đáp ứng được nhu cầu thông tin thì tự nhiên nhân dân sẽ tìm

đến các nguồn thông tin khác. Nếu chỗ nào ta lơ là, mất cảnh giác hoặc bỏ trống trận địa, lập tức những thông tin khác sẽ tràn tới và lấp đầy vào khoảng trống ấy.

Bởi vậy, nếu biết kết hợp một cách tổng hợp các yêu cầu và yếu tố trên sẽ tạo ra được hiệu quả cao trong hoạt động thông tin tuyên truyền.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. *Nâng cao chất lượng, hiệu quả công tác báo chí, xuất bản*. NXB Tư tưởng - Văn hóa, Hà Nội, 1992.
2. *Lê Nin nói về sách và báo*. NXB Sách giáo khoa Mác - Lênin, Hà Nội, 1984.
3. *Cơ sở lý luận báo chí*. NXB Văn hóa - Thông tin, Hà Nội, 1992.
4. *Thời gian và nhân chứng*. NXB Chính trị Quốc gia. Hồi ký của các nhà báo. Hà Minh Đức chủ biên, Hà Nội, 1994.
5. Nguyễn Đình Lương - *Nghề báo nói*. NXB Văn hóa - Thông tin, Hà Nội, 1993.
6. Đào Duy Tùng - *Một số vấn đề về công tác tư tưởng*. NXB Sách giáo khoa Mác - Lênin, Hà Nội, 1985.
7. Nhiều tác giả: *Nghề nghiệp và công việc của nhà báo*. Hội Nhà báo Việt Nam, Hà Nội, 1992.
8. *Báo chí những vấn đề lý luận và thực tiễn*. NXB Giáo dục, Hà Nội, 1994. Tập thể tác giả, chủ biên Hà Minh Đức.

VNU, H. JOURNAL OF SCIENCE, SOC. SCI., t.XI, n^o1, 1995

INITIAL STUDY OF JOURNALISTIC EFFECT

DUONG XUAN SON

Faculty of Journalism, Hanoi University

Effect is thing always considered in human activities because the letters are purpose activities.

Journalistic activities are a form of political social information activities, therefore effect is more considered. The article is about: 1- The difference between industrial effect and journalistic effect. 2- Analysis of the olligalory content and form of a journalistic work. 3- The relevant factors creating journalistic effect as well as the necessary methods vouching for the effective journalistic activities.